

Dodijeljena Šreterova nagrada za najbolju novu hrvatsku riječ u 2015.

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 2016, 63, 110 - 113**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:968733>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

koja ima jedno značenje u muškom, a drugo u ženskom rodu. Zato bih se, na kraju, složio sa zaključkom u Jeziku, s tim da ipak stavim muški rod na prvo mjesto, te bi onda zaključak glasio: „Normativnu prednost treba dati čistim sklonidbama pa u skladu s tim *pelud* treba biti dvorodnica, ali takva koja ima dvije čiste sklonidbe – jednu muškoga roda a-vrste

i jednu ženskoga roda i-vrste, a nikako jednu miješanu sklonidbu“.

Ipak ću i ovaj put završiti s Tomislavom Ladanom koji u svojoj knjizi *Etymologicon* (2006.), baš kao i Šulek, tumačeći riječ *pelud*, spominje i *cvjetni prah* i *polen*, ali onda na više mjesta govori samo o *peludu*, tj. *pelud* mu je muškoga roda.

Zlatko Vidulić

DODIJELJENA ŠRETEROVA NAGRADA ZA NAJBOLJU NOVU HRVATSKU RIJEČ U 2015., RIJEČ ALKOMJER

Gradskoj vijećnici Grada Pakraca u subotu 16. travnja 2016. održana je svečana i javna dodjela nagrade za najbolju novu riječ, Nagrade „Dr. Ivan Šreter“. Svečanost je dodjele vodila naša tajnica Snježana Mostarkić. Gostima iz Pakraca, Osijeka i Zagreba, svima nazočnima, obratili su se pozdravnim riječima gradonačelnica Pakraca Anamarija Blažević i predstavnik Šreterove zaklade Franjo Šerić. Članovi Jezikova povjerenstva Nataša Bašić, Mario Grčević, Hrvoje Hitrec i Igor Čatić održali su kraće govore o hrvatskom jeziku. Nazočnima se obratio i Hrvoje Juvančić, tajnik Hrvatskih novinara i publicista. Predsjednica Jezikova povjerenstva i glavna urednica Jezika uručila je nagradu pobjedniku Hrvoju Senješu. Prvonagrađena je riječ *alkomjer*.

Riječi prikuplja Jezik i ocjenjuju ih članovi Jezikova stručnoga povjerenstva – počasní predsjednik Stjepan Babić, predsjednica Sanda Ham, članovi: Jasna Horvat, Hrvoje Hitrec, Mile Mamić, Mario Grčević, Nataša Bašić, Zvonimir Jakobović i Igor Čatić. Nastojimo da povjerenstvo ne bude samo

jezikoslovno, nego da budu zastupljeni i književnici i stručnjaci različitih područja.

Dodjela ovogodišnje nagrade završetak je devetoga kola natječaja za najbolju novu riječ, koji je proveden u 2015. Natječaj provodi naš časopis Jezik, a pokrovitelj je natječaja Zaklada „Dr. Ivan Šreter“. Zaklada i Grad Pakrac organiziraju dodjelu, a Zaklada pobjedniku dodjeljuje novčanu nagradu od 5 000 kn i kipić dr. Ivana Šretera koji je izradio kipar Tonko Fabris.

Časopis Jezik i Šreterova zaklada surađuju od 2007., kada je u Pakracu bila i prva svečana dodjela. Tada smo nagradili Ljerku Arar Premužić za riječ *uspornik* (umjesto *ležecega policajca*). Inače, prva je dodjela, ali samo u upriličenju časopisa Jezika, bila vrlo skromna, u prostorijama Uredništva i uz tek nekoliko uzvanika. Održana je 1994., dobitnik je bio, sada već pokojni, znameniti profesor Bulcsú László za riječ *suosnik* (umjesto *koaksijalnoga kabela*).

Povezanost Jezikova natječaja i Šreterove zaklade posve je naravna – Pakračanin Ivan Šreter žrtva je protuhrvatske politike i to zbog hrvatskoga jezika. Najprije je zbog upotrebe riječi *umirovljeni časnik* umjesto onodobnoga *penzionisanoga oficira* smijenjen s mjesta voditelja bolničkoga odjela u lopičkoj bolnici, potom je optužen da je vrije-

dao i omalovažavao „socijalističke patriot-ske i nacionalne osjećaje građana.“ Osuđen je 20. siječnja 1987. na zatvorsku kaznu od pedeset dana. Zatvor očito nije zadovoljio velikosrpski apetit, pa je Goran Babić, koji je tada sebe nazivao hrvatskim književnikom (sic!), napisao u Nedjeljnoj Dalmaciji „kako tom medicusu očito ne pomaže ništa, ni ožeg ni riječ, pa je jedini lijek crna zemlja i zeleni humak“. Tako je doista i bilo. Srbi su 18. kolovoza 1991. oteli dr. Šretera, zatočili ga, mučili i ubili. Tijelo još nije pronađeno.

Šreterovi su prijatelji osnovali Zakladu „Dr. Ivan Šreter“ i priklonili se Jezikovu natječaju, tako da nagrada za najbolju novu hrvatsku riječ nosi ime dr. Šretera.

Posljednje tri godine nagrade nisu dodijeljene. Natječaj je proveden, bilo je dobrih riječi, ali nije bilo toliko dobrih da bismo ih

nagradili. Zapazili smo riječi *sebić* (*selfie*), *odmrljivač* (sredstvo za uklanjanje mrlja), *vitičnik* (znak @). Riječ bi trebala biti hrvatska zamjena za nepotrebnu tuđicu, a to su ponajprije noviji anglicizmi, i riječ treba biti u skladu s tvorbenim sustavom hrvatskoga jezika – najjednostavnije bismo rekli – riječ ne smije *bosti u uho*.

Ove je godine na natječaj prispjelo sedamdesetak riječi, samo je jedna među njima bila toliko dobra da smo ju nagradili. To je riječ *alkomjer* kao zamjena za riječ kojom imenujemo napravu za mjerenje količine alkohola u krvi. Ili, recimo to riječima pobjednika našega natječaja, Hrvoja Senješa: „Uređaj za mjerenje alkoholiziranosti u policiji naziva se po proizvođaču „Drager“ (kažemo puhali smo u/na dreger), test alkoholiziranosti naziva se „alkotest“, budući da

Dodjela nagrade za najbolju novu hrvatsku riječ u Gradskoj vijećnici u Pakracu 16. travnja 2016. S lijeva na desno: Mario Grčević, Sanda Ham, pobjednik natječaja Hrvoje Senješ, Nataša Bašić i Igor Čatić

se uređaj naziva po proizvođaču i strana je riječ, prijedlog hrvatske riječi za naziv uređaja za mjerenje alkoholiziranosti je *alkomjer*.“ Autor *alkomjera* Hrvoje Senješ naveo je i nekoliko primjera, tvorbenih uzora: *toplomjer* i *tlakomjer*.

Riječi tvorene s *-mjer* znače napravu za mjerenje količine onoga pojma koji je imenovan u prvom djelu tvorenice. Takva je tvorba u hrvatskom jeziku poznata još iz Stullijeva rječnika s početka 19. st., a potvrđena u prvom važnom ilirskom rječniku, Mažuranić-Užarevićeve iz 1842., gdje su upotrijebljene riječi: *glasomjer*, *kutomjer*, *svjetlomjer*, *toplomjer*, *vodomjer*. Poznati hrvatski leksikograf 19. st. Bogoslav Šulek proširio je krug riječi na *-mjer*: *polumjer*, *ognjomjer*, *visomjer*, *vlagomjer*, *zrnomjer*, *staklomjer*, *suncomjer*, *brzinomjer*, *brazdomjer*, *mljekomjer*, *košnjomjer*, *iskromjer*, *kvasomjer*. Sve su te riječi u svoje vrijeme smatrane bohemizmima, ali su danas posve udomaćene i način je njihove tvorbe još uvijek plodan, a u prilog tomu govori i nova riječ – *alkomjer*.

Riječ *alkotest* ima dva značenja – napravu kojom se mjeri količina alkohola u krvi i postupak mjerenja. Prihvaćanjem riječi *alkomjer* ta bi se dva značenja razdvojila, pa bi *alkotest* značio postupak, a *alkomjer* napravu. Dakle, *alkomjerom* bismo koga podvrgnuli *alkotestu*, umjesto *alkotestom* *alkotestu*.

Riječ *alkoholometar* sličnoga je značenja, ali znači napravu koja mjeri količinu alkohola u vinu ili rakiji. Taj se postupak naziva *alkoholometrija*. Česti su i nazivi *alkometar* i *alkometrija* u istom značenju.

Osim riječi *alkomjer*, Povjerenstvo je u obzir uzelo još nekoliko riječi: *kavomat*, *magloumlje*, *označnik*, *samoslik*, *vlastografija*, *munjobran*, *kliznik*, *zubarnica*, *bezbolje*.

Kavomat je naziv za aparat za kavu. Riječ je tvorena prema istom tvorbenom uzorku kao i već nagrađena riječ *parkomat* (aparat za naplatu parkiranja) ili predlagana riječ

brojomat (aparat za brojeve smješten u čekaoinicama), ali nije nova – makar ju ne bilježe rječnici, Googleva pretraga navodi 17 000 potvrda među kojima su i nazivi tvrtaka. *Magloumlje* (biti *maglouman*) predloženi je naziv za stanje smanjene moći rasuđivanja. *Označnik* je prijedlog za zamjenu anglizma *hashtag*. *Samoslik* i *vlastografija* predložene su zamjene za popularni anglizam *selfie*. Prije dvije godine proglasili smo *sebić* kao dobru riječ kojom bi se mogao zamijeniti *selfie*. Makar *sebiću* nismo dali nagradu (jer te godine nismo dodijelili nagrade, samo proglasili dobre riječi), *sebiću* se može pronaći 25 000 potvrda na Googleu, a sve su nakon Jezikova proglašenja. Uz to, *sebić* je svoje mjesto pronašao i na Wikipediji. *Munjobran* je tvorbeno i značenjski dobra riječ, ali je *gromobran* uvriježen u upotrebi, tako da proglašavanje *munjobrana* ne bi imalo priopćajne svrhe. Član Povjerenstva, Z. Jakobović, ovako je odvagao tu riječ: „Točno je da je *munjobran* u stručnom smislu bolji naziv. Ja sam s time imao muke kada sam uređivao ili pisao u enciklopedijama i leksikonima. Da je kraj 19. stoljeća, ja bih se zalagao za taj naziv. Međutim, *gromobran* je čvrsto sjeo, ne samo u svakodnevno i tehničko nazivlje, nego u pravila i propise, pa bi ga danas bilo gotovo nemoguće zamijeniti!“ *Kliznik* bi trebao biti hrvatski naziv za *slajd*, međutim prije tri godine istoznačna je riječ *kliznica* bila blizu pobjedničke riječ. *Zubarnica* je jednočlani naziv za *zubarsku ordinaciju*, a *bezbolje* je naziv za *analgezu*.

Hrvatski natječaj za najbolju novu riječ nije osamljen – i druge europske zemlje imaju slične natječaje, svake godine proglašavaju i desetke najboljih novih riječ, a o tim se riječima uglavnom piše s odobravanjem. Jezik nije vlasnik natječaja za najbolju novu riječ i nema autorska prava nad natječajem. Ipak, valja spomenuti da nekoliko godina Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje pro-

vodi istoimeni natječaj i da postojanje dvaju natječaja dovodi do zabune. Tako je za riječ *sebić* na jednoj mrežnoj stranici navedeno da je „djelo ekipe s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje“, međutim ta je riječ 2013. prijavljena na Jezikov natječaj, autorica je te riječi poznata, a riječ je 2014., kada smo ju proglasili, imala odjeka u javnosti. Ove je godine postojanje toga drugoga natječaja izazvalo popriličnu zabunu – gosti našega pobjednika Hrvoja Senješa potražili su podatke o dodjeli nagrade nazivajući telefonski broj priložen uz Institutov natječaj, dakle, raspitujući se u Institutu. Jasnoće radi – Jezikov natječaj ima dugu tradiciju, od 1993. Zaklada „Dr. Ivan Šreter“ pokroviteljica je natječaja od 2005., nagrađuje pobjednike novčanim nagradama i nagrada za najbolju novu hrvatsku riječ od tada nosi ime „Dr. Ivan Šreter“. Svako poticanje tvorbenih mogućnosti hrvatskoga jezika, svako poticanje zamjene nepotrebnih anglizama uvijek je dobro došlo i treba dobronamjerno gledati na nj, tako i časopis *Jezik* dobronamjerno prati Institutov natječaj, ali, jasnoće radi – riječ je o dvama različitim natječajima.

Natječaj je u dobroj zamisli povezao Uredništvo Jezika i Hrvatske novinare i publiciste – zapazivši izbor najbolje nove hr-

vatske riječi, pozvali su nas da sudjelujemo kao članovi Povjerenstva u njihovu natječaju za (jezično) najbolji novinarski tekst. O tome je govorio i njihov tajnik Hrvoje Juvančić na svečanosti u Pakracu.

Još se jedna zamisao razbistrila – Hrvoje Hitrec predložio je da članovi Jezikova povjerenstva izaberu nekoliko nepotrebnih novih anglizama i obrate se jezikoslovcima, književnicima i javnim djelatnicima tražeći da oni predlože hrvatske zamjene za te izabrane angлизme. Naravno, natječaj u ovom obliku u kojem jest ostaje i nadalje, a prijedlog će Hrvoja Hitreca biti proširenje i poboljšanje natječaja, ali tek od 11. kola.

Prijedlozi se riječi za ovo 10. kolo primaju na e-adresu jezik.hr@gmail.com ili na adresu Jezikova uredništva u Zagrebu, Bijenička 97. Naša stručna tajnica Snježana Mostarkić dostupna je na navedenim adresama, prikuplja prijedloge i može odgovoriti na pitanja zanimanih čitatelja i predlagatelja novih riječi, ali u pravilu ne šaljem potvrdu (e-poštu) da smo riječ primili. Pojedinaac može poslati najviše pet riječi, a prednost imaju zamjene za nepotrebne angлизme. Ovo natječajno kolo traje do 22. prosinca 2016.

Sanda Ham

GOVORI S DODJELE ŠRETEROVE NAGRADE

TEHNIČAR O NAZIVLJU

hrvatska već ne zna zanate svojih otaca, uskoro ne će imati ni zemlju svojih otaca. A u relativno bliskoj budućnosti zaslugom hrvatske znanstvene zajednice, ni materinski jezik. Usprkos

ustavnoj odredbi o službenom jeziku u Hrvatskoj. Je li Cjelovita kurikulumna reforma početak definitivnog zatiranja tog malog, ali ipak starog i vrijednog jezika?¹

Jezik se u osnovi sastoji od općega i strukovnog jezika. Tehničar se po prirodi stvari u pravilu bavi problemima strukovnog jezika.

¹ Tekst je napisan u obliku eseja. Bez strogoga, propisanog postupka pisanja znanstvenih tekstova. Temelji se često na rezultatima vlastitih promišljanja. Pritom se strogo pridržava vlastitog sustava nazivlja.